

ПІБ: Худолій Анатолій Олексійович.

Науковий ступінь, звання: к. філол. н., доц.

Місце роботи: Національний університет “Острозька Академія”.

Посада: викладач факультету політико-інформаційного менеджменту.

Вплив політичних стереотипів на зовнішньополітичний курс адміністрації Рейгана

У статті проаналізовано зовнішню політику колишнього американського президента Р. Рейгана, спрямовану на протистояння з СРСР, чинники, що сприяли формуванню уявлень президента про Радянський Союз. Викладено основні аспекти його доктрини під час першого терміну перебування при владі. Описано основні політичні події, що трапилися протягом 1981-1985 років. Досліджено вплив ідеології на політичну діяльність американського президента у царині зовнішньої політики. Висвітлено особливості зовнішньополітичного курсу та мотиви його політичної діяльності.

Ключові слова: зовнішня політика, доктрина, конфронтація, ворог, холодна війна.

Influence of Political Stereotypes on the Foreign Policy Course of Reagan's Administration

Khudoliy Anatoliy Oleksiyovych

Candidate Nauk Degree in Linguistics, Associate-Professor

The National University of Ostroh academy

Political Information Management Department

The article deals with analysis of foreign policy of former American President Ronald Reagan, especially his politics directed to confrontation with the USSR, factors that contributed to the formation of his images about the Soviet Union. Main aspects of his doctrine during the first term of his presidency have been analyzed. Major political events, occurred from 1981 till 1985, have been described. Ideological influence on political activity of the American president in the sphere of foreign policy has been

studied. Peculiar features of foreign policy and motifs of American president's political activity have been highlighted.

Key words: foreign policy, doctrine, confrontation, enemy, cold war.

Стаття ґрунтується на низці праць у сфері зовнішньої політики США, в яких увагу зосереджено на осмисленні політичної діяльності президента США Р. Рейгана.

Постановка проблеми. Зважаючи на провідну зовнішньополітичну роль США набуває актуальності дослідження стереотипів та інших чинників, що впливають на політику американських президентів. Вагомим є можливість прогнозування їхньої діяльності, що спричиняє вплив на розвиток країн Європи, Сходу та Азії.

Власне **актуальним** і раніше не досліджуваним виявляється аналіз чинників і стереотипних уявлень колишнього американського президента Р. Рейгана. Зовнішню політику Р. Рейгана досліджувало чимало науковців з Росії, які акцентували увагу на різних аспектах цієї проблеми [1; 2; 3; 4]. Однак його погляди та стереотипні уявлення, що суттєво впливали на формування зовнішньої політики в період холодної війни з СРСР залишилися поза увагою науковців. Ми вбачаємо наше завдання у висвітленні зовнішньополітичної діяльності президента Р. Рейгана за умов зміни політичної стратегії та формування нового політичного курсу США протягом 1980-х років, який прийшов на зміну попередньої доктрини Дж. Картера.

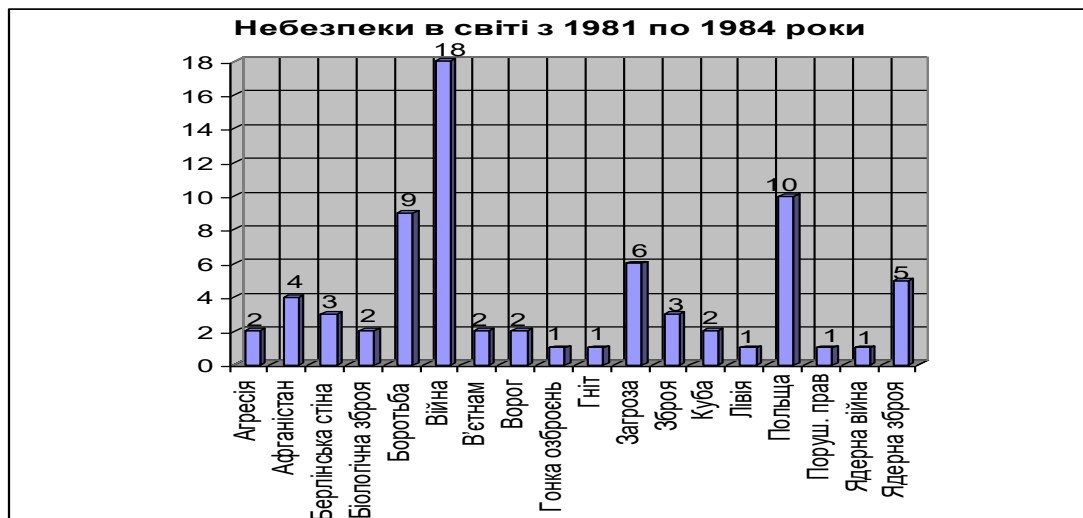
Метою даної статті є вивчення тих чинників, що сприяли формуванню уявлення президента Р. Рейгана про СРСР та його

переконання у правомірності протистояння. Поставлена мета передбачає вирішення таких **завдань**:

- Виявити та описати політичні погляди та стереотипи президента США Р. Рейгана, що впливали на формування зовнішньої політики стосовно СРСР та комунізму загалом;
- Описати основні політичні події, що трапилися протягом першого терміну перебування Р. Рейгана при владі;

Президент Р. Рейган і його радники прийшли до влади у 1981 році. Ворожі у ставленні до СРСР, вони вважали компроміс із Москвою свідченням слабкості своїх попередників. Ліберал Рейган став незламним опонентом комунізму, зіткнувшись з політикою комуністів та їхньою ненавистю до демократії. На протязі всього періоду влади він вірив у військову силу, моральні чесноти США і зло комунізму. Незважаючи на такий погляд на світ, Рейгану вдалося виявити якості політичного лідера у стосунках з СРСР [18, с. 295]. Базовим стереотипом у політичному світогляді Р. Рейгана домінував стереотип **ВОРОГА**.

Таблица 1.

Вище наведена таблиця виникла внаслідок аналізу політичних промов Р. Рейгана. Провівши контент-аналіз промов Р. Рейгана з 1981 по 1984 роки, ми виявили базові поняття, що відбивають стереотипні уявлення американського президента. За кількісними показниками, війна є домінуючим поняттям, що свідчить про підготовку до війни з комунізмом. Польща, та події в цій країні також привертала увагу американського президента. На третьому місці стоїть боротьба, яка охоплює не тільки ідеологічний аспект, але й локальні війни та підтримку демократичних країн у боротьбі з комуністичною загрозою. Загроза комунізму є четвертим базовим поняттям у промовах Рейгана. Небезпека ядерних арсеналів також серед ключових проблем періоду 1981-1984 років. Виявлені ключові поняття співвідносяться з політичним курсом президента Р. Рейгана.

Президент Рейган намагався приховувати наміри США. З цією метою він дав згоду на таємну кампанію психологічних операцій проти СРСР. Метою кожної операції було розповсюдження хибної інформації. Для цього були задіяні винищувачі, підводні човни з ядерною зброєю і стратегічні бомбардувальники. Всім їм було наказано проводити операції біля кордонів СРСР в середині 1981 року для того щоб стривожити комуністів. Інколи стратегічні бомбардувальники перевіряли радянський периметр у Азії чи Європі. Щоб ускладнити завдання для СРСР операції починалися і закінчувалися спонтанно [19, с. 8]. Американський ВМФ також був причетний до цих операцій. Авіаносцям було наказано увійти в нейтральні води, куди вони ніколи не заходили, близько до Радянських берегів. У травні 1981 року Політбюро СРСР затвердило запит генсека КПРС Леоніда Брежнєва та керівника КДБ Юрія Андропова ініціювати широкомасштабну

операцію по збору розвідувальних даних. Як припустив Андропов, США готувалися до атаки. Цей постулат узгоджується з поняттям ВІЙНА у промовах Р. Рейгана (див. табл.1).

Адміністрація Рейгана у 1980-х скористалася кількома можливостями для того щоб завдати удару по інтересах СРСР. Ця практика отримала назву Доктрини Рейгана, яку втілили в документі, схваленому рішенням департаменту національної безпеки під назвою Директива 75 в січні 1983 року. Згідно з цим документом політика США полягала в тому, щоб стримувати експансію СРСР, завдаючи ударів по країнах-клієнтах СРСР. США, як передбачали, проводитимуть шпигунські операції для того щоб підтримувати демократичні рухи і сили повстанців [20, с. 16]. Проект «Контра» був початком Доктрини Рейгана.

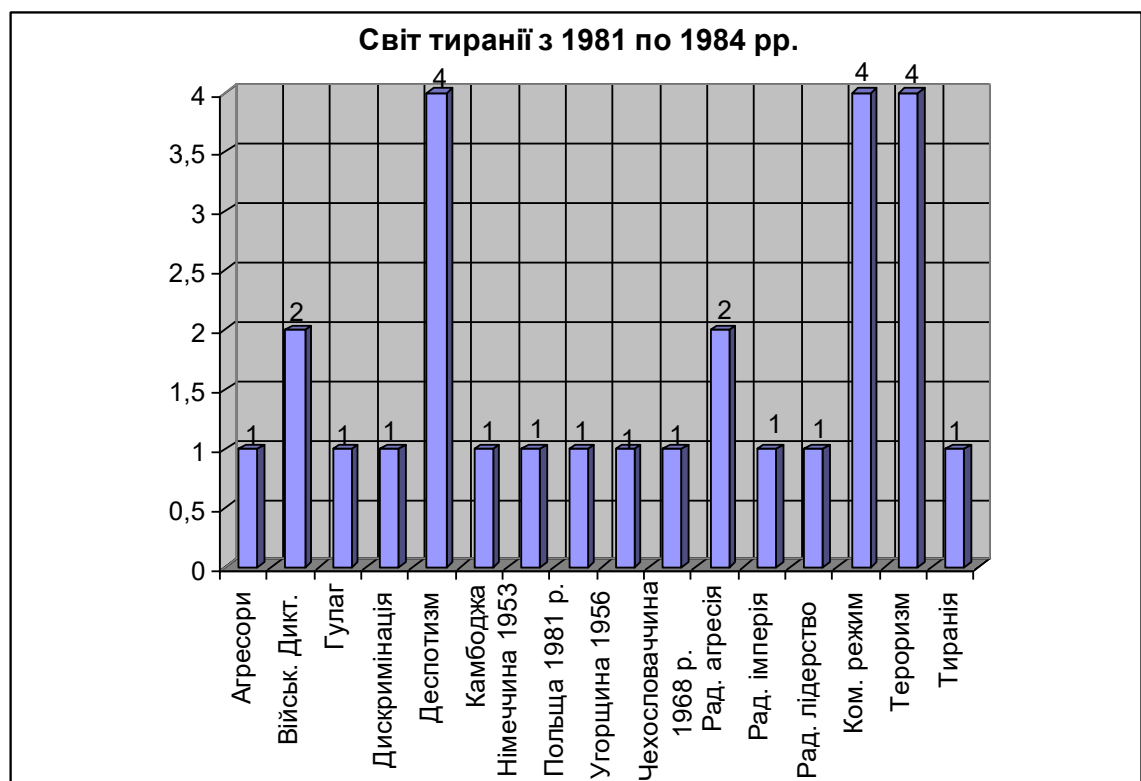
Польща. В липні 1980 року підвищення цін на м'ясо викликало хвилювання польських робітників, які розпочали страйк і захопили судноверф імені Леніна. Робітник Лех Валенса очолив страйковий комітет. Внаслідок перемовин з урядом та судового засідання робітники отримали право на об'єднання в спілки та на страйк. А Верховний суд Польщі підтвердив право профспілок зареєструватися в якості загальнонаціонального об'єднання «Солідарність», головою якого було обрано Леха Валенсу. Зважаючи на діяльність Солідарності та непевного становища в країні, Войцех Ярузельський, глава уряду, запровадив військовий стан в країні 13 грудня 1981 року, призупинив діяльність Солідарності, заарештувавши Леха Валенсу та інших активістів.

Президент Рейган дав оцінку цим подіям у своїй різдвяній промові 23 грудня 1981 року [7]. Він сказав про економічні санкції

проти польського уряду, включно з затримкою страхових кредитів банку Експорт-Імпорт. Наступного тижня президент США оголосив про санкції проти СРСР, що включали відкладення перемовин по довготривалій угоді по поставках зерна і затримку в поновленні американських ліцензій для електронного обладнання [13, с. 425].

Друга група понять, виявлених у промовах Р. Рейгана свідчить про те, що образ ВОРОГА, якого асоціювали з СРСР, глибоко сидів у свідомості американських політиків. Наведена нижче таблиця підтверджує висловлену тезу.

Таблиця 2.

Подана вище таблиця виникла внаслідок аналізу промов Р. Рейгана за період з 1981 по 1984 роки. На думку Рейгана СРСР уособлює деспотизм, а комуністичний режим є загрозою, що прирівнюється до тероризму. На другому місці стоїть радянська

агресія та військова диктатура. Радянська імперія, радянське лідерство, Гулаг, дискримінація та тиранія, як і решта понять, асоціюються з Радянським Союзом.

Перебуваючи в активній фазі холодної війни, американцям не вдалося переконати своїх європейських союзників запровадити санкції проти СРСР. Навіть Маргарет Тетчер, вірний союзник США виступила проти американської політики, яка вийшла за норми угоди зовнішньої політики НАТО [6]. У комюніке від січня 1982 року міністри закордонних справ членів НАТО засудили польський військовий уряд за введення військового становища, а СРСР за втручання в внутрішні справи іншої країни. Щодо санкцій по відношенню до СРСР, то міністри погодилися, що кожна країна-член НАТО має сама визначати стосунки з СРСР і приймати власне рішення [14]. Незважаючи на таку реакцію союзників, Рейгану вдалося добитися успіху у питанні розміщення ракет середнього радіуса дії в Європі [15, с. 15].

Конфронтація. Мета адміністрації Рейгана у відстоюванні американських інтересів полягала не в конфронтації заради конфронтації, а в перехопленні ініціативи, оскільки активною, жорсткою політикою США могли примусити СРСР іти на перемовини. Кінцевою метою, згідно зі стратегією документу 1982 року було встановлення абсолютно інших стосунків схід-захід до кінця десятиліття [21].

Президент Рейган розпочав ідеологічну війну проти СРСР в червні 1982 року промовою перед британським парламентом, в якій він передбачив кінець комунізму [16]. Ідеологічна конфронтація була тільки частиною плану Рейгана. Стратегія також передбачала нарощування воєнної потужності, озброєння з метою підірвати

радянське домінування в східній Європі і навіть підтримку комуністичної республіки Китай щоб підсилити вразливість СРСР на сході [22]. Ідеологічні атаки проти СРСР тривали, і Рейган заявляв, що “СРСР був осердям зла у світі “ [5]. Рейгана бачив цю війну з комунізмом у термінах боротьби ДОБРА та ЗЛА.

Зоряні війни. Конфронтація з імперією зла та нарощування воєнної могутності, з точки зору стратегії адміністрації Рейгана, вела до послаблення ворожості і формування нових відносин. Ідея зоряних воєн походила від групи агресивно налаштованих політиків в Конгресі, до яких входили сенатор Малком Волоп, генерал Дейніел Грехем і Едвард Телер, відомий науковець. Президент Рейган повністю підтримав програму, яка була надзвичайно дорогою у фінансовому аспекті, проте президент не відступив від свого задуму. Якщо попередня ситуація передбачала взаємне знищення у випадку ядерної війни, то нова ініціатива передбачала інший результат. Вона стала базою для нарощування американської військової потужності, спрямованої на перехоплення ініціативи в холодній війні. Витрати на оборону за перший місяць його президентства зросли на 10% у порівнянні з таким самим часом попереднього року [10, с. 277]. Нова стратегічна зброя, така як бомбардувальник Б-1 та крилата ракети MX надійшла у виробництво. ВМФ збільшився до 600 кораблів. Було розроблено і впроваджено у виробництво бомбардувальник Б-1 у 1985 році, який був літаком класу Стелс, призначеним для уникнення від радару. Арсенал американської зброї за часів Рейгана поповнив новий танк Абрамс, 57 тонний велетенський зі швидкістю 6 миль на годину, двома системами запуску крилатих ракет наземного базування Першинг-2 і Томагавк, які взяли на озброєння НАТО у 1983 році [13, с. 431].

СРСР був стривожений можливістю ядерної війни у 1983 році. За перші два роки президентства Рейгана радянські генерали та еліта були стривожені і переймалися питанням чи має намір американський президент розпочати ядерну війну чи ні. Генеральний секретар КПРС Юрій Андропов реагував на оголошення Рейганом у 1983 році початку впровадження СОІ різкою критикою. У листопаді 1983 року почалися натовські військові навчання «Ейбл Арчер 83». Операція мала дві особливості, що посіяли паніку в СРСР. Перше, початкові плани передбачали участь у них посадовців високого рівня, включно з президентом США. По-друге, навчання передбачали застосування імітацію застосування ядерної зброї [8]. Грунтуючись на цих змінах КДБ прийшов до висновку, що військові навчання є прикриттям для початку ядерної війни. У грудні 1983 Рейган розробив новий підхід до СРСР. Він особисто написав Андропову листа, в якому виразив зацікавленість у скороченні ядерної зброї і запевнив радянського лідера у мирних намірах США. У січні 1984 року президент Рейган у своїй промові дав аналіз стосункам з СРСР [17]. Як наголосив президент, настав час шукати шляхи для співпраці, допоки не настав розрив між двома країнами. Коли Андропов помер 9 лютого 1984 року, Рейган відразу написав лист його наступнику Константіну Черненко в якому запевнив, що США не шукають можливості кинути виклик СРСР [9, с. 18]. Результату від нової стратегії було мало з огляду на постійну зміну керівництва СРСР.

Адміністрації Рейгана здавалося, що єдиним шляхом послаблення напруження у стосунках було залякування СРСР допоки той не підкориться. Протистояння з СРСР на полі боротьби ідей було складовою частиною плану оскільки така конфронтація переслідувала

дві мети. По-перше, вона давала США моральну перевагу над СРСР у ході розвитку стосунків, а по-друге, вона давала емоційне підґрунтя для тільки однієї жертви, на яку могли піти американці – підтримати доларами свої голоси, які допоможуть зміцнити Америку так щоб США могли розмовляти з Радянським Союзом тільки з позиції сили.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо в дослідженні впливу внутрішніх чинників на політичний курс США під час другого терміну перебування Р. Рейгана при владі.

Література

1. Гелей С. Д., Рутар С. М. Політологія. – К.: Знання, 2007. – 309 с.
2. Егорова-Гартман Е. Игры в солдатики. Политическая психология президентов. – М.: Группа компаний “Николо М.”, 2003. – 336 с.
3. Лебедева М. М. Мировая политика. – М.: Аспект Пресс, 2006. – 365 с.
4. Рукавишников В. О. Холодная война, холодный мир. Общественное мнение в США и Европе о СССР / России, внешней политике и безопасности Запада. – М.: Академический проект, 2005. – 864 с.
5. “An Evil Empire,” President Ronald Reagan’s Address to the National Association of Evangelicals, March 8, 1983, in Public Papers of the Presidents of the United States: Ronald Reagan, 1981-1989, from the American Presidency Project, University of California, Santa Barbara, www.presidency.ucsb.edu.
6. Cienciala Anna, review of The United States, Western Europe and the Polish Crisis: International Relations in the Second World War, by Helene Sjursen, American Historical Review 109, no. 4 (October 2004), available online from the History Cooperative, www.historycooperative.org.

7. A Cold War Christmas, President Ronald Reagan's Address on the Imposition of Martial Law in Poland, December 23, 1981, in Public Papers of the Presidents of the United States: Ronald Reagan, 1981-1989, from the American Presidency Project, University of California, Santa Barbara, www.presidency.ucsb.edu.
8. Fischer Benjamin. "A Cold War Conundrum," <http://www.cia.gov/csi/monograph/coldwar/sourse.htm#ft22>.
9. Fischer Beth A. The Reagan reversal: foreign policy and the end of the Cold War. – Columbia: University of Missouri Press, 1997. – 176 p.
10. Herspring Dale. The Pentagon and the Presidency: Civil-Military Relations from FDR to Clinton. – Lawrence: University Press of Kansas, 2005. – 490 p.
11. Kengor Paul. God and Ronald Reagan: A Spiritual Life. – New York: Regan Books, 2004 – 402 p.
12. Kengor Paul. Crusader: Ronald Reagan and the Fall of Communism. – New York: Regan Books, 2006. – 412 p.
13. Langston Thomas S. The Cold War Presidency: a documentary history. – Washington, D.C.: CQ Press, 2007. – 506 p.
14. NATO Allies Condemn the Soviet-Directed Crackdown in Poland, Ministerial Communiqué, January 11, 1982 / NATO, "Declaration on Events in Poland," January 11, 1982, Ministerial Communiqué, www.nato.int/docu/comm/49-95/c820111a.htm.
15. NATO and Warsaw Pact Force Comparison, 1982-1983 / Terry McNeill. The Kremlin and the Peace Offensive. – London: British Atlantic Publications, 1983. – P. 15.
16. President Ronald Reagan Proclaims that Communism Will Be Placed on the "Ashheap of History," Address to Parliament, June 8, 1982, in Public

Papers of the Presidents of the United States: Ronald Reagan, 1981-1989, from the American Presidency Project, University of California, Santa Barbara, www.presidency.ucsb.edu.

17. President Ronald Reagan's Address on Changing the Tone of U.S.-Soviet Relations, January 16, 1984, in Public Papers of the Presidents of the United States: Ronald Reagan, 1981-1989, from the American Presidency Project, University of California, Santa Barbara, www.presidency.ucsb.edu.

18. Schultzing Robert D. U.S. Diplomacy since 1900. – New York: Oxford University Press, 2008. – 419 p.

19. Schweizer Peter. Victory: The Reagan Administration's Secret Strategy that Hastened the Collapse of the Soviet Union. – New York: The Atlantic Monthly Press, 1994. – 284 p.

20. Scott James M. Decided to Intervene: The Reagan Doctrine and American Foreign Policy. – Durham, N.C.: Duke University Press, 1990. – 333 p.

21. The Reagan Administration's National Security Strategy, National Security Decision Directive 32, May 20, 1982, from the Federation of American Scientists, www.fas.org/irp/offdocs/nsdd/nsdd-032.htm.

22. The Reagan Administration's Long-Range Plan for Confronting the Soviet Union, National Security Decision Directive 75, January 17, 1983, from the Federation of American Scientists, www.fas.org/irp/offdocs/nsdd/nsdd-032.htm.